

Każdy kilogram obywatela szczególnym dobrem narodu? O demografii z perspektywy miasta

Wielbiele peerelowskich komedii pamiętają zapewne absurdalną scenę z „Misia” Stanisława Barei, gdzie powracających z zagranicy podróżnych waży się na lotnisku i nalicza stosowne kary za schudnięcie. „A gdyby tak każdy wracał z zagranicy ze stratą kilku kilogramów, byłoby nas mniej coraz, Polaków!”, wyjaśnia celnik i nalicza pasażerowi – magistrowi wyższy mandat, zgodnie z zasadą głoszącą, że „każdy kilogram obywatela z wyższym wykształceniem szczególnym dobrem narodu”.

Chociaż ta forma dbałości o zachowanie „substancji narodowej” budzi zrozumiałe rozbawienie, scena ta dotyka w rzeczywistości kwestii bardzo istotnej – reakcji (w tym przypadku groteskowej, godnej „Latającego cyrku Monthy Pytona” i jego Ministerstwa Głupich Kroków) władz na wyzwania demograficzne epoki.

O tym, że rzeczywiście będzie nas „mniej coraz, Polaków”, donoszą od kilku lat prognozy GUS-u. Jak wynika z danych zawartych w *Prognozie liczby ludności na lata 2014–2050*, do roku 2035 liczba mieszkańców Polski zmniejszy się ma do 36 milionów, a w roku 2050 spadnie poniżej 34 milionów. Co ciekawe, spadek liczby mieszkańców dotyczyć ma według prognoz szczególnie największych miast. Wskazuje się, że na początku XXI w. w Polsce istniało 39 miast o liczbie mieszkańców przekraczającej 100 tysięcy, a w połowie stulecia ma być ich jedynie 27. Urosnąć mają za to „obwarzanki” – gminy w bezpośrednim sąsiedztwie metropolii. Rozrost – w niektórych miastach chwilowo zatrzymany – organizmów nazywanych niegdyś podmiejskimi sypialniami dziś częściej suburbiami niesie za sobą szereg konsekwencji ekonomicznych, społecznych i – ogólnie rzecz ujmując – cywilizacyjnych. Sprawia to, że, jak wskazuje część badaczy nieunormowana dotychczas prawnie kategoria aglomeracji miejskiej wyprze – być może nawet całkowicie – pojęcie metropolii.

Wyzwaniem demograficznym najbliższych dziesięcioleci nie jest jedynie zmniejszanie się liczby ludności, ale także zmiany struktury demograficznej. Wśród najistotniejszych plasuje się starzenie się społeczeństwa oraz wzrost dynamiki i skali migracji (zarówno tych bliskich – z peryferii do centrów województw czy państw, jak i tych międzynarodowych a nawet międzykontynentalnych). Procesy te – obserwowane z perspektywy metropolii, jaką pragnie być Wrocław – stwarzają całkowicie nowe warunki współżycia różnych grup mieszkańców miasta i nowe zadania dla jego władz. Nakładają się na nie zmieniające się i różnicujące oczekiwania mieszkańców oraz przekształcające się normy kulturowe i wrażliwość społeczna, podparte rozwojem technologii cyfrowych, który ułatwia aktywizację grup słabo dotychczas reprezentowanych w przestrzeni publicznej. Wszystko to sprawia, że kwestie demograficzne będą z pewnością jednym z najważniejszych aspektów zarządzania i administrowania miastem, a także budowania strategii jego rozwoju.

W najnowszym tomie wrocławskiego rocznika samorządowego „Miasto. Pamięć i Przyszłość” oddajemy łamy autorom, którzy z różnych perspektyw badawczych czy też poprzez praktyczne działania na rzecz wrocławskiej społeczności analizują procesy demograficzne w naszym mieście i regionie. Refleksji badawczej towarzyszą próby wskazania możliwych ekonomicznych, społecznych, kulturowych czy edukacyjnych skutków opisywanych procesów, a niekiedy propozycje zapobieżenia tym negatywnym.

Rozwój demograficzny powojennego Wrocławia wraz z prognozą na najbliższe lata przybliży artykuł Elżbiety Stańczyk pt. *Przemiany ludnościowe we Wrocławiu po 1945 r.* Podobną, poszerzoną o kontekst wojewódzki tematykę ma studium Zbigniewa Kuryłka *Demograficzne i ekonomiczne wyzwania dla Wrocławia i województwa dolnośląskiego*. Jako dopełnienie obu tekstów czytać można artykuł autorstwa Kamila Góraka i Dawida Krysińskiego o sytuacji ludnościowej mniejszych miast Dolnego Śląska, których potencjał jest drenowany przez stolicę regionu, ale także bardziej oddalone centra w Polsce i poza jej granicami pt. *Odwracalny regres? Małe i średnie miasta w świetle wyzwań społeczno-ekonomicznych oraz koncepcji zaradczych – przykład Dolnego Śląska*. Studia naukowe uzupełnione zostały o informacje przekazane nam przez Urząd Stanu Cywilnego we Wrocławiu, zamieszczone w dziale *Rozmowy*.

Kwestii wzrastającej od kilku lat migracji obywateli Ukrainy do stolicy Dolnego Śląska poświęcili swoją uwagę Rafał Nowakowski i Grzegorz Strauchold w artykule *Ukraińcy we Wrocławiu – próba ujęcia statystycznego*. Inne aspekty migracji i zwiększającej się

mobilności społeczeństwa oraz ich wpływ na tkankę społeczną miast, dzielnic i osiedli analizuje studium Pawła Kubickiego *Wpływ studentyfikacji i turystyfikacji na społeczno-kulturową przestrzeń miasta*.

Temat obecności seniorów w miejskiej przestrzeni podejmują Kamila Kamińska i Maria Rudnicka (*Seniorzy jako agenci rewitalizacji miast*). Temat organizacji polityki senioralnej i opiekuńczej jako kluczowych zadań magistratu podjął w rozmowie z redakcją dyrektor Departamentu Spraw Społecznych Urzędu Miasta Jacek Sutryk (*Przygotujmy się na siwe tsunami...*) O solidarności społecznej jako istotnym faktorze budowania strategii rozwoju pisze Łukasz Medeksza w tekście *Solidarny Wrocław 2030. O kapitale społecznym w nowej strategii miasta*.

„Przyszłość, zanim wkracza, zawsze przedtem puka”, napisał swego czasu Francois Mauriac. Demograficzna rewolucja puka do bram Wrocławia już od dawna i dźwięk ten słyhać coraz wyraźniej. Oddając w Państwa ręce drugi tom naszego rocznika, przyłączamy się do tego pukania. Mamy nadzieję, że – poprzez odpowiedzialną refleksję, która wspomogła budowanie skutecznych strategii działania – na nadchodzące zmiany zdążymy się dobrze przygotować.

Katarzyna Uczkiewicz – dr nauk humanistycznych, slawistka, tłumaczka języka i literatury czeskiej, wykładowca akademicki. Redaktor naczelna kwartalnika „Pamięć i Przyszłość” i rocznika „Miasto. Pamięć i Przyszłość”. Od 2014 r. kieruje Ośrodkiem Współpracy Polsko-Czesko-Słowackiej na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Współautorka (z Łukaszem Medekszą) książki „Ziemie Zachodnie. Zrób to sam” (2015), autorka licznych artykułów poświęconych kulturze powojennych Ziemi Zachodnich, propagandzie i kulturze PRL, opozycji antykomunistycznej w Europie Środkowej, relacjom polsko-czeskim. Naukowo interesuje się dyskursami emancypacyjnymi i postzależnościowymi w Europie Środkowej i Wschodniej, myślą V. Havla, historią środkowoeuropejskich ruchów dysydenckich.